

דבר לדור

מאת צבי קפון

דבר לדור

(סוף מעמוד 3)

מדעי בלבד, אף לא מסה עיונית בלי בד, אף לא פרק-שירה בלבד, אף לא תיאור במכחול-אמן בלבד — אם כי יש בה מכל היסודות הללו, ועל כל אלה, יש בה משום גילוי-נפש, משום גילוי-אישיותו של המחבר, למרחביה ולמעמקה. אתה רואה לפניך את "כליל החכמות המדעים", לא במלל צה בלבד, כמצוי בסגנון הרבני, אלא בפיעל-ממש, אתה רואה את הגדולה הגדולה השליט בעולמ המחשבה, בה מהשבת הקודש כמחשבת החל, בה מהשבת היהדות כמחשבה האנשית הכללית. אתה רואה לפניך, ראשית לכל, את איש-ההלכה, זה לא רק נושא היצירה, זה היוצר עצמו, הוא אמנם לא כיוון לתאר את דמות-עצמו, כנראה שכוון לתאר במיתוך את דמות אביו, כפי שמוצא ב"מוטו" שהעמיד בראש דבריו, ובוודאי שתיאר כמו כן בדבריו את דמויותיהם של שאר גדולי השושלתא שלו, וקנה אביו-קנה וכן, וכן של שאר איש-ההלכה בישראל, ראשונים ואחרונים. ולא תיאור בלטרסטי בעל-מא, אלא חידרה לתוך תוכה של המהות ונתוחה ליסודותיה. אין הוא עוסק במיוחד שבכל אחד מהם לרעהו, אלא בטפסי כולם, לכל בני הטפוס הזה שהיא מכנהו, "איש ההיכה". הוא מבחין בין טפוס זה לבין טפוס איש-המדע דעלמא, על סיגיו השונים, וכן לבין טפוס איש-הדת דעלמא לגונויו.

הוא מבחין גם בין איש-ההלכה לבין טפוסים אחרים אשר בעולמן של ישראל, כגון אלה אשר היראה והמורסו, או הדבקות וההתלהבות הספידית, המסתורין הקבלי — הם יסודות עיקריים באישיותם. ודאי יש לטעון כי ההבדל בין הללו אינו מוחלט ויסורי כל-יך. יש כאן יותר הבדל שבהשעמה ובהדגשה מאשר הבדל שביסוד. אף בעל "איש ההלכה" בעצמו מסתייג קצת מדבריו עצמו ומרמז כי אולי יש בדבריו נקודות שאינן כל-יך בדוקא, אך גם אם יש מקום להרהר אחר כמה מדבריו, אי אפשר שלא להתפעל מחירותו למעמקי הטפוסים שהוא מעלה — ובייחוד למעמקי של איש ההלכה. אתה רואה בעליל כל כאן היא בביתו, אכן, גם בעולמות אחרים אינו זה כלל. גם אותם הוא מכיר ויודע היטב, לא כאורה, לא כמצפין כחטיפה, אלא כאורה גמור. ואעפ"כ, שם הוא אמנם ארוז — אבל כאן, בעולמו של איש-הירכה הוא "יחד" מאשר אורה, כאן הוא בן-בית. כאן ישנה אצלו ההזדהות הנפשית, כאן גם מתרוננת נפשו שרה את שירתה.

שמו נודע בישראל, לא מתמול ולא משלשום. מזה כמה עשרות שנים יצא שמעו, ביחוד בשערים המצויינים בהלכה, נודע הדבר, כי נכד יש לו לרבן של ישראל, להגאון ר' חיים הלוי מברסק, בן לבנו הגאון ר' משה — והוא מופלא שבמופלאים. לא סתם "עילוי" (תואר זה אין בו משום חי' דוש באותו בית) אלא משהו מיוחד, משהו אשר עליו ייאמר: לא בא כבושם הזה, מופלא בתורתו, מופלא ביי, וד באותה דרך ההבנה, נחלת בית אבותיו, אשר ינק אותה, עם חלב אמו, בבית אביו בנעוריו, מופלא גם בחכמות-העולם, בהן התמחה ב"מכללות שבמערב, ואף עשה כמה שנים במכללות שלהם — לא פג טעמו וריחו לא נמר. הוא-הוא בתורתו, הוא ביראתו, מחזיק בתומו, כך נודע שמו ושמעו שמעו של הגאון הצעיר ר' יוסי-בר, הנסיך הצעיר אשר ב"שושלתא הוותיקה של מלכי-רבנן, הנסיך לבית הלוי.

ולפני כשלוש עשרות שנים, בשנת תרצ"ה, הופיע גם כאן בארצנו, הש"מיע דברי תורה מעל-גבי בימות, הבריק בברק ההבנה, אף המתיק שיה עם גדולי התורה שהיו בארץ בימים ההם, ובראשם פרן הרא"ה, אשר — כפי המסופר — אמר עליו, כי שומע הוא ב" את הדקולו של וקנו הגדול, ותל-אביב הצעירה או מבקשת לה רב-רבנן. והיו שנתנו בו עיניהם, בקשו להושיב את הגאון הצעיר, הדמר ועולה — על כס רבנותו של הכרך הצעיר, המתמר ועולה, אך היו גם שהיססו: צעיר כל כך, וכך לא נסתייע הדבר. הוא חזר לגולה ונעלם מעל אפקנו.

אכן, מפעם לפעם שמענו שמעו, כי מכהן הוא ברבנות בקהילה מקהילות ישראל שבאמריקה, כי מרבין תורה הוא שם בישיבה שעל-שם רבינו יצחק אלחנן, הרבה יותר לא שמענו, יש והיה דואב הלב על שהוא מוציא שנותיו שם במרחקים, יש והיה נראה או נשמע, כי עומד הוא לבוא לכאן — ונתברו הדברים, לא קרב זה אל זה, הוא עסק שם בשלו — מן הסתם למד ולמד, הורה, השפיע, העמיד תלמידים — ואנו עסקנו כאן בשלנו, לא אנו הטרדנו אותו ולא הוא הטרד אותנו... *

והנה, לפתע, הבריק איוה ברק: איש ההלכה! זו היצירה הגדולה שבכתב, פרי רוחו של הגאון הצעיר הזה, עד אז כמעט שלא פירסם דברים שבכתב, לא במחשבה ולא בהלכה, על כל פנים, מיעט בזה מאוד, והנה — איוה היקף, איוו עמקות, איוו רב-גוונות, איוו מקוריות בכל באותה יצירה מיוחדת במינה שנדפסה ב"תל-פיות" (ניסן תש"ד — תשרי תש"ה), שמעה של יצירה זו הלך מפה לפה, ציטטה בעל-פה ובכתב, זכורני ש"משהו מתכנה נמסר גם ב"הצופה", ושמעתי משמו של אחד מחשובי ה"הגנים בארץ, שאינו בייחוד ובדווקא במחננו אנו, כי לדעתו יצירה זו — "איש ההלכה" — היא מהיצירות הגדולות ביותר שחברו במאה העשר-רים!

מה יש בה, בעצם, ביצירה זו? — על כך אענה, כמנהג ישראל, בשאלה: ומה אין בה? קשה להגדירה, קשה לכיינה בסוג כל-שהוא, אין היא מחקר

כזאת וכזאת מתרשם הקורא ב"איש-ההלכה". וכן גם בשאר דברים שבעיון שפירסם ר' יוסי-בר (כמה מהם נתפרסמו גם ב"הצופה") שמעתיים הם אמנם בכמותם — אך כולם מיוחדים בכינם, ויש בהם משום השלמות ר"מלואים, ווריאציות ל"איש-ההלכה" כה". כך בייחוד במאמרו שנתפרסם כעת ממש, ב"הדואר" הניו-יורקי (ב"ערב יום הכיפורים, שנה זו): "מה דורך מדוד" — דברי הספדו על "דודי רוע" הגאון ר' יצחק-ואב, דמתקרי ר' ולוולה, יש שם הסברה בדרך מקר רית ביותר למיוחד שבדרך-ההבנה (סוף בעמוד 5)

כאמור, מעטים הם הדברים שבכתב שפירסם, אך חידים הם: דרך-אגב מתגלית בהם גם גדולתו בהלכה, בה הערות והגהות בשולי הדברים, לא רק בקיאות מקפת "מלאת עינים" יש בהן, לא רק, "עין כאן ועין שם" ותו לא מיד — אלא מלאות וממולאות הן בהבנה, ועל כל פנים, גם אם לא תסכים לכל דבריו, עליך להודות כי אין בהם אף שורה אחת בגלית, שיגרתית, הכל חצוב מתוכו, ממעמקי אישיותו, חותם אישיותו טבוע בתוכן דבריו וגם בסגנונם, כי יש לו סגנון משלו, מטבעות-לשון משלו, דוגמא קטנה: אין הוא כותב, "כדמוני" — אלא "כדמוני", אולי יש כאן טעם שבהגיון: כ"ף הדמיון למה, כשהמלה עצמה אומרת שיש כאן דמיון! כמו כן, מקפיד הוא שלא לכתוב את מדינתו תנו בשם "ישראל" סתם, אלא במפורש: "מדינת ישראל". אך מעדיף הוא את השם הקלאסי, העתיק: "ארץ ישראל", בודאי יש כאן טעמו ונימוקו עמו.

מיסודו של הגאון ר' חיים מברסק, יש שם תיאור חזק ומרשים למעמקי אישיותו של ר' ולוולה, אשר ר' יוסי-בר בן אחיו ירד לעמקה — למרות כל ההבדלים שבינו לבין דודו בדעות ובתכונות, בהיקף הרוחני ובדרכי ההנהגה.

גם פכים קטנים אלה מעידים שיש לנו כאן עסק עם אישיות מובהקת, בעלת קוריאופי מוצקים, ויותר מש" יודעים אנו, המתרשמים רק מן הדבר רים שבכתב — יודעים הם, שם, ב" אה"ב של אמריקה, אותם הבאים במגע אישי עם אישיות זו, מפעם לפעם היינו שומעים — ועדנו שומעים — מן הבאים מהם להכא, על התרשמותם מאדם גדול זה, וגאונותו בתורה ובחכמה, בהארה ובחסברה, כפי המתגלה בשיעוריו ההלכתיים ו בהרצאותיו העיוניות וגם בדרשותיו, כי כשם שיש לו גישה ודרכי-ההבנה לתלמידיו-החכמים, לצורבים צעירים, לבעלי אינטליגנציה גבוהה — כך יש לו גם גישה ודרכי-ההבנה מותאמים למת קורין, "בעלי-בתים" ולמה ש" קורין, "עמך", הוא יודע לדרוש גם לפני אלה ולרתקם בדרשותיו, וגם אז אינו מוריד את הרמה, היא עומדת בעינה, בעומק העיון, בגבנה ובהיקף פי, אלא שהוא מעלה את השומעים אליו, בכוח הסברתו הנפלאה, בה הוא מסביר אנו של כל שומע, במלים פשוטות ובהירות הוא מסביר גם עניינים מופשטים ביותר.

דבר רוחני כן, זהו עילוי מיוחד במינו, עילוי-שטח אינו מתכסה בערפל, אינו מדהים ואינו מהמם, אלא מסביר ומבהיר, ודוקא בכך הוא מעורר את ההתפעלות, את האהבה ההערצה, ו זהו עילוי שאינו מבטל הכל כעפרא דארעא, זהו עילוי היודע גם ערכם של אחרים, המכבד גם אחרים, אם כי יודע הוא גם את ערכו ועומד על דעתו, אך גם זה ללא הפרוה, יודע הוא גם לחזור, להודות בפטעותו ובשגגתו.

כל אותן תכונות הכשירותו לעלות מעלת "עילוי" בלבד — למעלה מן היג רוחני דבר לדור, חלק נכבד מבני הדור הצעיר של רבני אמריקה — תלמידיו-הניכיו הם, אליו הם פונים בשאלותיהם והוא מורה להם, הן ב-

הצופה, י"א ספר וסל"ב

כבדו ורחמי הבעל שם רוב אבותינו
— תמיד ירחמינו הם. אליו הם פונים
בשאלותיהם והוא מורה להם. הן כי
עניינה הלכה למעשה והן בענייני
אמונות ודעות. בעניינים אלה היו לו
כנראה כמה התלבטויות ומאבקי מח'
שבה, עד שהסיק מסקנה ברורה ומתח'
לטת והיה לאיש המזרחי. למנהיג
הרוחני של המזרחי האמריקאי ואף
של המזרחי בכללו. לדובר נמרץ ל'
אידיאולוגיה של תורה וציון.

אכן, יותר שאנו קוראים דבריו
ושומעים שמעו, יותר אנו מבחינים
בכך כי אישיותי הורגת מגבולות תנו'
עה מסויימת ותפוצה מסויימת בתפוצ'
צות ישראל. הוא הולך וגדל לעינינו,
הולך ונעשה נושא דבר התורה לדור,
במלוא מיבן המלה דומה, כי הוא
האחד בזה הדור, הראוי להיסרא —
רמב"ם של דורנו, אשר ידו החזקה
מוסקת הלכור ורוחו הגדולה מורה
נבוכים והוס'לבי הרחב מעודד כוש'
לים.